

2. Analytická část

2.1 Socioekonomická analýza

Socioekonomická analýza je nepovinnou kapitolou a nebyla předkládána k hodnocení.

Na území MAS Kraj živých vod, z. s. se nachází v současné době 23 obcí a měst. Žádné z nich však není obec s rozšířenou působností a dle polohy tak obce spadají pod správu měst Mariánské Lázně, Karlovy Vary a Cheb v případě Karlovarského kraje a pod Nýřany a Kralovice v případě obcí a měst na území Plzeňského kraje.

Přírodní podmínky. Z hlediska přírodních podmínek leží popisovaný region ze své severní strany na Tepelské vrchovině a jejích třech podcelcích: na Toužimské plošině, Bezdrůžické a Žlutické vrchovině. Směrem na jih zasahuje do Rakovnické pahorkatiny a hlavně do jejího podcelku Manětínská vrchovina. Na velké části území se rozkládá CHKO Slavkovský les. Na celém území je významný počet přírodně hodnotných území, které mají různý stupeň ochrany. Vzhledem k těmto podmínkám se většina území nachází ve výšce nad 400 m, v některých oblastech až 700 m n. m., což podmiňuje celkově nižší úrodnost půd. Relativně příznivější podmínky pro zemědělství mají nížiny, ve kterých jsou poměrně dobré podmínky pro pěstování obilnin a technických plodin. Výše položené plochy jsou především v kategorii trvalých travních porostů a jsou využívány jako vícesečné louky popř. jako pastviny. Lesní půda se rozkládá na 40% řešeného území. Majitelem a správcem většiny lesů v dané území je stát prostřednictvím Lesů ČR s. p.. Dalším významným vlastníkem lesů jsou obce a města na území MAS. Lesní porosty jsou z drtivé většiny tvořeny smrkovou monokulturou a jejich funkce je převážně hospodářská. Jedinečná příroda, unikátní prvky přírodního dědictví, tajemný kraj živých vod. To je přírodní bohatství na území MAS Kraj živých vod, z. s. Největší podíl rozlohy chráněných území zaujímá Chráněná krajinná oblast Slavkovský les. Významným přírodním fenoménem oblasti jsou početné vývěry studených a teplých minerálních pramenů.

Minerální prameny. Z hydrologického hlediska náleží většina sledovaného území do povodí řeky Teplá, která protéká celým územím v severní části. Dalším významným tokem je řeka Střela, procházející především katastry měst Toužim a Žlutice, nacházející se v povodí Berounky. V jižní části odvodňuje území MAS Mže (Úterský potok) a Berounka (Třemošná). Z hlediska rekreačního potenciálu mají význam i vodní plochy. Část území MAS Kraj živých vod, z. s. se nachází v Mariánskolázeňské pramenné oblasti a využití minerálních pramenů je zde doloženo již po několik století. Mezi nejstarší avšak mnohde dosud funkční cylindrická jímání minerálních vod náleží jímání ve vydlabaných kmenech stromů (Křepkovická kyselka, Horní otročínský pramen, Dřevohryzská kyselka, Posečská kyselka, aj.), jímání pramenů v dřevěném či dokonce kamenném pažení (Služetínský pramen, Zahrádecká kyselka, Pěkovická kyselka) a jímání otvory v kamenných deskách. Kamenné desky byly zhotovovány z odolných hornin, tedy z granitu, syenitu, porfyru či křemence, později též z umělých kamenů. Na mnoha místech MAS Kraj živých vod je realizováno hlubší jímání minerální vody tzv. jímacími vrty. (Prameny, Mnichov, Louka).

Historie regionu. Vyšší nadmořská výška, drsnější podnebí a zalesnění tohoto kraje nebyly vhodné pro trvalé osídlení. K osídlení regionu došlo patrně až ve 12. století. Z té doby také pocházejí první písemné zmínky. Mezi nejvýznamnější osídlivatelé regionu patřili velmoži Hroznata (Tepelsko), Hrabišici (Bečovsko) a Jiří z Milevska (Toužimsko). V roce 1193 byl v Teplé založen blahoslaveným Hroznatou klášter premonstrátů v Teplé. Klášter pak během 13. století dokončil osídlení regionu a vybudoval si rozsáhlá feudální panství. Do historie území se významně zapsaly tři válečné události. V první řadě to bylo tažení husitů do Bavorska, při kterém došlo k likvidaci mnohých obcí v regionu, z nichž některé se už nikdy neobnovily, a tepelský klášter byl husity vypálen. Druhou vojenskou událostí byla třicetiletá válka, při které byly vypáleny mnohé obce a města v západních Čechách a třetí, pro novodobou historii

bohužel nejnámennější byla II. světová válka s následným odsunem převážné části obyvatelstva. Většina Němců musela po staletích opustit své domovy, jejich majetek zkonfiskoval stát, zabaven byl také majetek bývalého šlechtického rodu Beaufort-Spontini (jejich velkostatky na Bečovsku a Toužimsku). Na jejich místa začali přicházet noví obyvatelé – dosídlenci, lidé z vnitrozemí Čech, ze Slovenska nebo Češi žijící v tehdejší Sovětském svazu, ze Slovenska přicházejí také Romové. Násilná výměna obyvatelstva způsobila velké škody, jak v osídlení, tak hospodářství i v kulturní oblasti. Dnes žije na území regionu jen polovina původního počtu obyvatel. Některé vesnice se nepodařilo osídlit a tak zanikly úplně, některá města mají dodnes méně obyvatel než před válkou (Bečov, Teplá). Ztratily se historické a kulturní tradice, mnoho historických a kulturních památek bylo zničeno. V likvidaci kulturních památek bylo pokračováno i po skončení 2. světové války, klášter v Teplé byl od roku 1950 v majetku armády, mnohé kostely, kaple a drobné křížky zanikly díky nezájmu režimu i místních obyvatel.

Kulturní dědictví. V severní části regionu položené město Bečov nad Teplou je významným urbanistickým celkem s řadou sakrálních a světských staveb. Historické jádro je vyhlášenou památkovou zónou. Zajímavý potenciál lze spatřit v komplexu hradu, Pluhovského domu i zámku, v němž je umístěna nejcennější památka na území MAS - relikviář sv. Maura. Dalším významným kulturním centrem je klášter premonstrátů v Teplé, který byl založen ve 12. století blahoslaveným Hroznatou a během staletí prošel několika stavebními úpravami. Veřejnosti je dnes částečně přístupný a díky podpoře z Integrovaného operačního programu proběhla rozsáhlá stavební rekonstrukce, která byla ukončena v roce 2015 se klášter opět stane centrem vzdělávání a osvěty regionu. Dnes je areál zapsán jako národní kulturní památka a vzhledem k minulosti je i památkou evropského významu. Klášterní chrám náleží ke skvostům stavitelského umění a svou rozlohou se řadí mezi největší kostely v českých zemích. Jeho potenciál není ovšem ještě zcela vyčerpán, neboť je využívána pouze část areálu k prohlídkovým okruhům a další prostory po rekonstrukci slouží jako vzdělávací centrum – Hroznatova akademie. Hrad Hartenštejn u Bochova je další výraznou památkou na území MAS. Byl vystavěn pravděpodobně v první polovině 14. století ve stylu tehdejší gotiky. Do dnešní doby se zachovalo pouze torzo, v roce 2013 byla zpřístupněna veřejnosti severní věž a nadále se na rekonstrukci areálu pokračuje.

Obyvatelstvo. Od 50. let minulého století stav trvale žijícího obyvatelstva je v relativně stabilním, mírně klesajícím trendu. Z dostupných informací tedy vyplývají dva trendy, které jsou srovnatelné s celým územím České republiky:

1/ nárůst počtu obyvatel v obcích do 10 km od větších sídel

Kolová, Stanovice, Stružná = Karlovy Vary

Všeruby, Nevřeň = Plzeň

2/ postupné stárnutí a vylidňování obcí vzdálených od regionálních center Krsy, Otročin, Ovesné Kladruby, Prameny, k tomuto trendu se přidávají také města Toužim, Žlutice, Teplá a Bečov nad Teplou.

Sociálně vyloučené lokality. Velkým tématem je také existence sociálně vyloučených lokalit v regionu (Tepelsko, Bochovsko, Žluticko). S ohledem na prostorovou rozptýlenost SVL je nutné v portfoliu sociálních služeb klást důraz na terénní služby.

Zaměstnanost. Území MAS Kraj živých vod, z.s. můžeme nazvat přirozeným venkovským mikroregionem, který je charakteristický velmi nízkou hustotou zalidnění, která se pohybuje do 26 obyvatel na 1km čtvereční. Nízká hustota zalidnění má své příčiny i v historických událostech obou regionů. Především pak ve vysídlení původního německého obyvatelstva a následné osídlovací politiky. Jedním z problémů regionu je i nedostatek pracovních příležitostí a s tím související vylidňování venkovských oblastí. Největší zaměstnavatelé v regionu se zaměřují na lesnickou a zemědělskou činnost. Tradiční průmyslová odvětví např. čalounické a textilní činnosti se po odchodu velkých zaměstnavatelů z regionu neudržela.

Vzdělání. Prioritním problémem je nízká vzdělanost obyvatel, absence nabídky pro doplnění vzdělání a nedostatek pracovních příležitostí. Dosažená úroveň vzdělávání a odborné kvalifikace má těsnou souvislost s ekonomickým i sociálním rozvojem a to nejen na celospolečenské úrovni, ale především na úrovni lokální a regionální. Na území MAS je v současné době 7 základních škol (1. -9. ročník) a další čtyři školy s 1. stupněm a v těchto obcích fungují i MŠ, které jsou navíc ještě v dalších třech obcích. Na území MAS dále působí 3 Základní školy praktické a další čtyři Základní umělecké školy, jejichž vybavení je nedostatečné.

Občanská vybavenost. K důležitým aspektům celkového rozvoje obcí patří i úroveň jejich vybavenosti základní sítí zařízení veřejných a komerčních služeb, zvyšujících standard života obyvatelstva. Základní občanská vybavenost je soustředěna do větších sídel. Jejich satelitní části venkovského charakteru většinou plní jen obytnou funkci bez občanské vybavenosti. Jednou z výrazných možností v následujících letech může být obnova nevyužívaných objektů v centrech obcí (fary, školy, hostince), které by mohly do budoucna sloužit jako multifunkční komunitní centra. V těchto objektech mohou být soustředěny sociální a poradenské služby, prostory pro spolkovou a kulturní činnost, ordinace lékaře, mateřská nebo edukační centra. Na území MAS Kraj živých vod, z. s. byla již v minulém období věnována velká pozornost veřejnému plánování i realizaci úprav veřejných prostranství, především návsi. Tato zkušenost se postupně přenáší i do ostatních oblastí regionu. Upravená místa k setkávání, tedy veřejná prostranství, jsou důležitá nejenom pro turismus, ale především pro samotné obyvatele regionu. Nevyužívané objekty jsou shrnuty do několika kategorií, kdy největší podíl tvoří zemědělské areály, ale také objekty vysoké kulturní a historické hodnoty - většinou panská sídla nebo dnes i vesnické školy a fary. Mezi současné brownfields se stále častěji řadí také objekty občanské vybavenosti, které časem ztratily svou původní funkci. Objekty umístěné v centrech obcí, jež sloužily jako prodejny bývalé Jednoty, zdravotní střediska, fary a školy jsou dnes stejně problematické jako bývalé kravíny a budovy v majetku Správy železniční dopravní cesty.

Bydlení. Území je převážně venkovskou oblastí, proto naprostou většinou převládá bydlení v rodinných domech. Venkovský ráz byl v minulosti narušován výstavbou panelových, nebo bytových domů, které sice působily a působí v obcích velice neesteticky, avšak částečně řešily a stále řeší problém bydlení mnoha jejich obyvatel. Výjimku pochopitelně tvoří bytové a panelové domy ve větších sídlech (Toužim, Teplá a Žlutice). Ve většině obcí v posledních letech téměř nepřibývají nové byty či domy. V rádech jednotek se takové přírůstky počítají v šesti městech a obcích v Karlovarském kraji. Výraznou výjimkou jsou Všeruby, Kolová, Toužim, kde je rozvoj dán dostupností a blízkostí krajských měst.

Zdravotnictví. Základní zdravotnická péče pro obyvatele je zajišťována ve střediscích praktických lékařů v centrálních obcích nebo v krajských městech Karlovy Vary a Plzeň. Pro velkou část regionu je také dostupná zdravotnická péče v Mariánských Lázních. Ve většině obcí je zajištěna ordinace praktického lékaře pro dospělé, jedna ordinace pediatra. Odborné ordinace jsou pouze ve větších městech (Toužim, Žlutice, Teplá a Bochov). Sociální služby jsou poskytovány spíše výjimečně. V Toužim, Žluticích, Teplé, Všerubech a Bochově jako součást DPS, v Mnichově je umístěn Ústav sociální péče pro mentálně postiženou mládež.

Společenský život. Významnou složkou kulturního života jsou společenské události (taneční zábavy, diskotéky pro mladé, kina, prodejní výstavy a veletrhy). Zázemím pro tyto aktivity jsou kulturní domy, obecní domy, společenské sály a sokolovny. Budovy tohoto typu jsou především ve větších obcích a městech regionu (Toužim, Žlutice, Teplá, Bečov, Bochov či Číhaná). V menších obcích se jedná především o sály místních hostinců. Přesto jsou i tato místa významná pro kulturní a společenský život. Ve většině obcí je nutné tyto objekty modernizovat a mnohde je možné je nově vybudovat z objektů, které již neslouží svému původnímu účelu, např. školy.

Životní prostředí. Díky absenci rozsáhlejší průmyslové produkce a poměrně velké vzdálenosti od producentů exhalátů disponuje území Kraje živých vod jedním z nejkvalitnějších životních prostředí v České republice. Výskyt léčivých minerálních pramenů a existence mnoha přírodních chráněných lokalit přispívá k větší atraktivitě pro potencionální návštěvníky regionu.

Technická infrastruktura. Rozvoj technické infrastruktury obcí na území MAS Kraj živých vod, z. s. byl v uplynulých letech v mnoha ohledech zanedbáván, změna nastala v uplynulých pěti letech, ale především v centrálních částech obcí. Důvodem je sídelní roztržitost do malých venkovských osad a finanční náročnost takových projektů. Ve většině obcí je stále ve špatném technickém stavu sítí místních komunikací a účelových komunikací. Dalším problémem je technický stav komunikací nižších tříd vedoucích do jednotlivých místních částí. Velkým problémem jsou také většinou zdevastované nebo zaniklé polní cesty a silnice, které spojují jednotlivé osady. Ve valné většině obcí je vyřešeno zásobování pitnou vodou a jsou také vyřešeny otázky čištění odpadních vod. Toto ovšem neplatí pro některé místní části, kde je situace opačná.

Doprava .

R6 Praha - Karlovy Vary

I/20 - Karlovy Vary – Plzeň

železnice Karlovy Vary – Mariánské Lázně (Teplička, Bečov, Teplá, Ovesné Kladruby, Otročin a jejich místní části)

železnice Bečov nad Teplou– Rakovník (Otročin, Toužim, Žlutice a jejich místní části)

Hustota silniční sítě na území MAS Kraj živých vod, z. s. je z hlediska základních potřeb propojení jednotlivých sídel vyhovující. Je zde však příliš velký podíl silnic III. a IV. třídy a místních komunikací. Trasy jsou většinou zastaralé, ve špatném technickém stavu, v mnoha případech vedou v historicky daných stopách přes centra sídel, což nevyhovuje stávajícím dopravním požadavkům, způsobuje zhoršení bezpečnosti silničního provozu a lokální zhoršení životního prostředí. Ani technický stav dopravní infrastruktury, zejména povrchů silnic, není uspokojivý, i když se v posledních letech velmi zlepšuje. Z hlediska železničního spojení je část území dostupná po regionální železniční trati Karlovy Vary - Mariánské Lázně a částečně také Bečov nad Teplou - Rakovník. Problematické je spojení v plzeňské části regionu, která je bez železniční dopravy. Dopravní obslužnost je tedy zčásti zajišťována železniční, ale zejména pak autobusovou dopravou. Situace dopravní obslužnosti z perspektivy rozvoje cestovního ruchu, kladoucí důraz na sezónní a mimosezónní období je nevyhovující. Řada autobusových spojů provozovaných během školního roku po jeho skončení v prázdninovém období, nefunguje.

Podnikání. Většina podnikatelských aktivit v rámci mikroregionu je zaměřena především na oblast zemědělství, lesnictví a služeb. Zastoupení výrobního a zpracovatelského sektoru je poměrně nízké. V menší míře jsou zastoupeny menší výrobní provozy, malé stavební firmy, soukromí dopravci či soukromí řemeslníci. V minulosti rozšířená těžba rud je v současné době značně omezená a nemá zásadní vliv pro ekonomický rozvoj oblasti. V provozu je pouze kamenolom Štenská, kde se těží tepelský trachyt a dále je v řešeném území kamenolom u Zahrádky u Plzně, poskytující betonářské a silniční kamenivo. Velkou část území zabírají Karlovarské minerální vody, které vlastní stáčírnu v Bohuslavi u Mnichova a využívají část minerálních pramenů ze severní části Slavkovského lesa. Bohužel bez dostatečného efektu pro místní obyvatele. Malé průmyslové podniky byly v dřívějším období zaměřeny především na textilní výrobu a průmyslové obory, které využívaly potenciálu místních přírodních zdrojů. Mezi ně patří zejména dřevozpracující průmysl těžící ze značné zalesněnosti území a na něj navazující truhlářské a tesařské dílny. Na území se nachází celá řada mikropodniků, mezi větší zaměstnavatele patří pouze několik firem v Toužimi, Žluticích a Teplé. V historicky významných lokalitách (města Toužim, Žlutice, Bečov n. T., Teplá, Bochoř, Všeruby a obec Úterý) dochází k postupnému rozvoji cestovního ruchu a navazujících služeb limitovanému nedostatkem finančních zdrojů.

Zemědělství. V řešeném území je téměř vyrovnaný podíl orné půdy, trvalých travních porostů a lesů. Na celém území téměř chybí ovocné sady a zahrady. Procento zornění je ve srovnání s průměrem v ČR (72 %) podprůměrné. Značné rozdíly v procentu zornění jsou v rámci posuzovaného regionu dle jednotlivých katastrů. Obecně se postupně mění struktura zemědělského půdního fondu, dochází k úbytku orné půdy a k nárůstu trvalých travních porostů. Přestože se struktura zemědělské půdy za posledních 10 let změnila, vlivem útlumu zemědělské výroby a dalších zejména ochranných snah,

jsou některé oblasti stále ohrožené vodní erozí. Na celém sledovaném území se nacházejí také půdy náchylné k větrné erozi. V oblasti severního Plzeňska (Bezvěrov, Krsy, Úněšov) je doporučeno zvýšit podíl rozptýlené zeleně v krajině. Během let 1968 - 1988 došlo na mnoha místech také k realizaci odvodňovacích staveb, včetně úprav toků. Odvodněny byly také pozemky mokřadů a bažin a byly zničeny cenné biotopy těchto stanovišť. Kromě ekologického zemědělství a agroturistiky má pro budoucnost daného regionu velký význam i multifunkční zemědělství, včetně nezemědělského využití zemědělských pozemků pro pěstování biomasy jako obnovitelného zdroje energie. Zemědělské podniky stále patří mezi významné zaměstnavatele v regionu, mezi nejvýznamnější patří Úněšovský statek a.s., Probitas s.r.o v Teplé, NB produkt Teplá a Farma Otročin s.r.o. V celém regionu je jen velmi málo zpracovatelských podniků, mezi největší patří mlékárna Hollandia v Krásném Údolí.

Cestovní ruch. Turismus a cestovní ruch na území MAS Kraj živých vod, z. s. staví na několika velmi pevných blocích. Jsou to v první řadě již několikrát zmíněné přírodní minerálky a kyselky. Jejich postupnou regenerací se vytváří unikátní naučná stezka, která měří přes 70 kilometrů a plynule propojuje všechny objevené a opravené vývěry pramenů. Dalším významným turistickým lákadlem je samotná Chráněná krajinná oblast Slavkovský les, kterou území MAS prostupuje a opět nabízí několik naučných a zážitkových tras, které návštěvníka citlivě směřují k ohleduplnému přístupu k přírodnímu bohatství našeho kraje. Už ze samé podstaty geografické polohy území MAS Kraj živých vod, z. s. jsou dalším turisticky zajímavým aspektem zaniklé obce a osady, jejichž osud ve většině případů zpečetila druhá světová válka a vysídlení Němců. Popisované území je samozřejmě také vděčným hostitelem cykloturistů a nabízí nepřehledné množství cyklotras s různou náročností terénu.

Infrastruktura cestovního ruchu. Její kvalita a dostatečná kapacita je základní podmínkou dalšího rozvoje. V současné době není na dostatečné úrovni co do kvality ani kvantity. Turistická infocentra jsou na území MAS Kraj živých vod, z. s. bohužel velmi řídkým jevem. Fungují pouze ve městech Toužim, Žlutice, Teplá a Bočov a návštěvnícké Centrum Caolinum v Nevřeni. Například v Bečově, který je turisticky velmi zajímavým a vděčným místem, taková instituce citelně chybí. Infocentra přitom mohou velmi dobře zajišťovat kromě servisu pro návštěvníky města nebo obce také kulturní vyžití místních obyvatel.

Muzea a výstavní expozice. Na území Kraje živých vod se nacházejí pouze čtyři muzea (Klášteř Teplá, Bečov, Žlutice a Nevřeň). Téma zřízení lokálních expozic je v současné době velmi aktuální a mohlo by být vhodnou doplňkovou aktivitou pro mnoho obcí v regionu. Hlavními tématy expozic by měla být především historie a interpretace přírodního dědictví regionu v návaznosti na existující geoparky a vývěry minerálních pramenů na území MAS. Vybudování Regionálního informačního centra Kraj živých vod by bylo velkým přínosem pro celý region. Jeho hlavním posláním by měla být prezentace regionu, jeho památek a turistických atraktivit a dobrá spolupráce s podnikatelskými subjekty v cestovním ruchu, stejně jako úzká spolupráce s destinační agenturou Živý kraj.